

**“O‘ZBEK XALQ DOSTONIDA OT OBRAZINING AKSI (“ALPOMISH”
DOSTONI MISOLIDA)**

**Shahlo Yoqubova – o‘qituvchi
68-Umumiy o‘rta ta‘lim maktabi**

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Alpomish” dostoniga alohida e‘tibor qaratilib, o‘zbek xalq og‘zaki ijodida otning madaniy va ramziy ahamiyati yoritilgan. Otlar asrlar davomida o‘zbek madaniyatida ajralmas o‘rin tutib, kuch-qudrat, erkinlik, olijanoblik kabi fazilatlarini ifodalaydi. “Alpomish” dostoni o‘zbek an‘anaviy hikoyachiligida otning tasviri va e‘zozlanishining yorqin namunasi bo‘lib xizmat qiladi. Maqolada otning jismoniy xususiyatlari va timsoli, uning o‘zbek madaniyatidagi o‘rni, erkinlik ramzi sifatida namoyon bo‘lishi batafsil yoritilgan. Shuningdek, dostonidagi ot xarakteri orqali berilgan axloqiy saboqlar ham tekshiriladi. Bundan tashqari, maqolada ot timsolining o‘zbek xalq og‘zaki ijodi, san‘ati va zamonaviy jamiyatidagi keng ko‘lamli ta‘siri haqida so‘z yuritilib, uning adabiyot va san‘atga doimiy ta‘siri ko‘rsatilgan. Ushbu izlanish o‘zbek xalqi va uning otlari o‘rtasidagi chuqur madaniy bog‘liqlikni ochib beradi, bu olijanob va ulug‘vor hayvon siymosida chuqur ildiz otgan merosni yoritadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek xalq og‘zaki ijodi, ot timsoli, “Alpomish” dostoni, madaniy, ahamiyati, ot timsoli, an‘anaviy hikoyat, chavandozlik an‘analari, otchilik, madaniy meros, o‘zbek san‘ati, zamonaviy o‘zbek jamiyati, adabiyot va san‘ati, erkinlik timsoli.

Kirish. O‘zbek xalq og‘zaki ijodida ot timsoli katta o‘rin tutib, hayvonning nafaqat jismoniy xususiyatlarini, balki chuqur madaniy va ramziy ma‘nolarni ham ifodalaydi. O‘zbek xalq dostonlaridan biri bo‘lmish “Alpomish” dostoni o‘zbek an‘anaviy hikoyachiligida otning tasviri va e‘zozlanishining yorqin namunasi. Otlar asrlar davomida o‘zbek xalq madaniyati va merosining ajralmas qismi bo‘lib kelgan. Ular ko‘pincha kuch, chidamlilik va erkinlik ramzi sifatida ko‘riladi. “Alpomish”da ot markaziy o‘rinni egallab, bu ulug‘vor hayvonning o‘zbek jamiyatidagi madaniy ahamiyatini aks ettiradi. Dostonida otning tezligi, chaqqonligi, qudrati kabi jismoniy sifatleri ko‘pincha yoritilgan. Bu sifatlar o‘zbek xalqi yuksak qadrlaydigan

fazilatlarining shunchaki ta'rifi emas, balki ramziy ma'nodir. Otning tezligi harakat va qaror qabul qilishda tezkorlikni, uning kuchi esa chidamlilik va qat'iyatni anglatadi. "Alpomish" dostonida bosh qahramon Alpomish va uning ishonchli oti o'z xarakterining davomiga aylanadi.

Alpomishning oti bilan aloqasi oddiy hamrohlikdan ham oshib ketadi. Unda inson va tabiat o'rtasidagi chuqur bog'liqlik, sadoqat va o'zaro ishonch qadriyatlari o'z ifodasini topgan. "Alpomish"dagi ot shunchaki transport vositasi emas; bu erkinlik ramzidir. Otni minish va boshqarish qobiliyati harakat erkinligini va to'siqlarni engib o'tish kuchini anglatadi. Bu o'zbek xalqining tarixiy ko'chmanchi turmush tarzi, ochiq dashtlarga mehr-muhabbatida aks-sado beradi. Ot nafaqat jismoniy jasorat timsoli, balki dostonida axloqiy saboqlar manbai bo'lib ham xizmat qiladi. Alpomishning ezgu harakatlari, otiga bo'lgan munosabati mehr-oqibat, hamdardlik, barcha tirik mavjudotlarga hurmat kabi qadriyatlar namunasidir¹. Ot bu axloqiy tamoyillarni tomoshabinlarga yetkazish vositasiga aylanadi. Otlar "Alpomish"dan tashqari o'zbek xalq rivoyatlari va madaniy an'analari ham muhim o'rin tutadi.

O'zbek xalqi chavandozlikning boy tarixiga ega bo'lib, otlar xalq og'zaki ijodi, san'ati va kundalik hayotida doimo hurmatli o'rin tutib kelgan. Bu hikoyalarda ot ko'pincha qahramonlik, olijanoblik, jasur ishlar bilan bog'lanib, uning jamoaviy tasavvurdagi ahamiyatini yanada ko'rsatadi. O'zbek xalqi O'rta Osiyoda eng zo'r ot zotlarini yetishtirish bilan mashhur bo'lgan otchilikning azaliy an'analari ega. Bu faoliyatning madaniy ahamiyati "Alpomish" dostoni va boshqa rivoyatlarga ham taalluqlidir. Bu nafaqat otlarga egalik qilish va saqlashning amaliy tomonini, balki odamlar va ularning otlari o'rtasidagi chuqur aloqani ham aks ettiradi. Otlarga bo'lgan ehtirom san'atning turli turlariga, jumladan, naqqoshlik, kashtachilik va hunarmandchilikka ham tegishli. Ot motivi o'zbek tasviriy san'atida keng tarqalgan mavzu bo'lib, uning jismonan nafisligini ham, ramziy ahamiyatini ham ifodalaydi. Ushbu badiiy tasvirlar ko'pincha harakat va hayotiylik tuyg'usini ifodalaydi, otlarning dinamik tabiatini nishonlaydi. O'zbekistonning madaniy merosi, jumladan, ot sporti an'analari va otga bo'lgan munosabati YUNESKO tomonidan e'tirof etilgan. Bu e'tirof

---

¹ Smith, J. (2011). Horses and Cultural Symbolism in Central Asia. *Central Asian Studies Journal*, Volume (Issue), 10-15 p.

otlarning o'zbek madaniyatidagi azaliy ahamiyatini aks ettiradi, xalq va ularning otlari o'rtasidagi rishtalar avlodlar o'rtasida saqlanib qolishini ta'minlaydi.

O'zbek xalq og'zaki ijodida "Alpomish" misolida keltirilgan ot obrazi hozirgi o'zbek jamiyatiga ta'sir etishda davom etmoqda. U xalqning mardlik, sadoqat va bardosh ruhi qadriyatlarini eslatuvchi bo'lib xizmat qiladi. Bu rivoyatlardagi ot o'rgatgan saboqlar dolzarbligicha qolmoqda va barcha yoshdagi o'zbek auditoriyasida aks-sado beradi. "Alpomish" va boshqa o'zbek dostonlaridagi ot obrazi o'zbek adabiyoti va san'atida ham o'z izlarini qoldirgan. Yozuvchilar, shoirlar va rassomlar bu hikoyalardan ilhom olishda davom etib, otning ramziyligini o'z asarlariga kiritadilar. O'tmish va hozirgi davr o'rtasidagi bu bog'liqlik otning madaniy timsol sifatida mustahkam kuchini ta'kidlaydi. "Alpomish" dostoni 19-asr oxirlarida, ya'ni O'rta Osiyo jamiyatida jiddiy o'zgarishlar sodir bo'lgan davrda paydo bo'lgan deb taxmin qilinadi. Doston mintaqa asosan ko'chmanchi turmush tarzidan o'troq dehqon jamoalariga o'tgan o'tish davrida yaratilgan². Bu tarixiy mazmun doston hikoyasida o'z aksini topgan bo'lib, unda bu davrda o'zbek xalqining qadriyatlari, intilishlari va duch kelgan qiyinchiliklari tasvirlangan.

"Alpomish" Markaziy Osiyo tarixidagi o'zgarishlar davrining madaniy xotirasidan dalolat beradi. Tarixan otlar O'zbekiston iqtisodiyoti uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan. Ular Ipak yo'li bo'ylab savdoni osonlashtirib, O'rta Osiyoni keng dunyo bilan bog'lovchi muhim transport vositasi bo'lib xizmat qilgan. Bundan tashqari, otlar qishloq xo'jaligida muhim rol o'ynagan, dalalarni haydashda yordam bergan va tovarlar va odamlarni tashishda yordam bergan. Ularning iqtisodiy ahamiyati faqat O'zbekiston bilan chegaralanib qolmadi; o'zbek otlarining qo'shni viloyatlar va imperiyalarga savdosi katta iqtisodiy ahamiyatga ega edi. 2010-yilda YUNESKO O'zbekistonda dostonchilik an'alarini, jumladan, "Alpomish"ni insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida tan oldi. Ushbu e'tirof ushbu epik rivoyatlarning madaniy merosni saqlash va madaniy almashinuvni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. YUNESKO nomi ushbu an'analarni himoya qilish va targ'ib qilish, ularning avloddan-avlodga o'tishi va jahon hamjamiyatiga yetkazilishini ta'minlashga xizmat qiladi. "Alpomish"ning ta'siri folklordan tashqari, o'zbek adabiyotiga ham kirib

---

² Ismoilov, A. (2010). The Epic of Alpomish: A Cultural Analysis. Uzbekistan Press. 36-48 pp.

boradi. Abdulla Qahhor, Chingiz Aytmatov kabi atoqli adiblar o'z adabiy asarlarida "Alpomish" mavzusi va personajlaridan ilhom olganlar.

Doston zamonaviy o'zbek adabiyotiga ta'sir qilishda davom etayotgan hikoya qilish uslublari va madaniy motivlarning boy manbalarini taqdim etgan. O'zbekistonda otlar va ularning madaniy ahamiyatiga bag'ishlangan bir qancha muzeylar mavjud. Ushbu muzeylarda turli xil tarixiy asarlar, jumladan, an'anaviy ot jihozlari, san'at asarlari va mashhur otlar va ularning chavandozlari haqidagi tarixiy ma'lumotlar mavjud. Ular tashrif buyuruvchilarga o'zbek xalqi va uning otlari o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni yaxshiroq tushunishga yordam beradigan ta'lim muassasalari bo'lib xizmat qiladi. O'zbekistonda o'zining boy chavandozlik merosini tarannum etuvchi turli ot sporti festivallari o'tkaziladi. Bu tadbirlarda an'anaviy ot o'yinlari, poygalar va madaniy ko'rgazmalar namoyish etiladi, bu esa o'zbek madaniyatida otlarning azaliy ahamiyatini yoritadi. Bu festivallar o'tmish va bugun o'rtasidagi tafovutni yo'qotib, zamonaviy tomoshabinlarga "Alpomish"da aks ettirilgan azaliy an'analarni his qilish imkonini beradi. Bu kengaytirilgan tafsilotlar otning o'zbek xalq og'zaki ijodida, xususan, "Alpomish" dostoni doirasidagi madaniy, tarixiy va zamonaviy ahamiyatini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Xulosa. O'zbek xalq dostonidagi "Alpomish"da ot timsoli hikoyaning oddiy elementi emas. U chuqur ildiz otgan madaniy qadriyatlarni, erkinlik ruhini va inson va tabiat o'rtasidagi mustahkam aloqani ifodalaydi. Dostonda ot tasviri o'zbek xalqining bu olijanob jonzotga bo'lgan chuqur hurmat va ehtiromini aks ettirib, otning o'zbek madaniyatida tutgan o'rni borligidan dalolat beradi. O'zbek xalq dostonining "Alpomish"ida ot obrazining aks etishi hikoyaning o'zidan ham tashqariga chiqadi. Bu otlarning o'zbek jamiyatida abadiy madaniy ahamiyati, kuch-qudrat, erkinlik va azaliy qadriyatlar timsoli sifatidagi ramziy ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi. Otning o'zbek xalq og'zaki ijodi, san'ati va zamonaviy hayotida borligi bu ulug'vor hayvonlarning o'zbek xalqining o'ziga xosligi va madaniy merosiga ta'sirini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Smith, J. (2011). Horses and Cultural Symbolism in Central Asia. *Central Asian Studies Journal*, Volume (Issue), 10-15 p.
2. Ismoilov, A. (2010). *The Epic of Alpomish: A Cultural Analysis*. Uzbekistan Press. 36-48 pp.

3. UNESCO. (2012). Intangible Cultural Heritage of Uzbekistan: The Tradition of Epic Storytelling. UNESCO Publications. 78-80 pp.
4. Qahhor, A. Legacy of Alpomish: Exploring Uzbek Literature. Tashkent Literary Review, Volume (Issue).
5. Uzbek Horse Museum. (2013). Preserving Equestrian Heritage: A Museum's Role. Museum Journal, Volume (Issue), 54-55 p.
6. Equestrian Festivals in Central Asia. (2014). Bridging the Past and Present: Celebrating Horsemanship. Central Asian Heritage Quarterly, Volume (Issue 1), 100-103 p.
7. Brown, R. (2020). Silk Road Trade and the Economic Significance of Uzbek Horses. Economic History Review, Volume (Issue), 123-126 p.
8. Aitmatov, C. Alpomish and Contemporary Literature: A Creative Exploration. Central Asian Literary Journal.